

УДК 342.56:004

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.29>**Скочиляс-Павлів О. В.,**

докторка юридичних наук, професорка,  
професорка кафедри адміністративного та інформаційного права  
Інституту права, психології та інноваційної освіти  
Національного університету «Львівська політехніка»

## СУЧАСНИЙ СТАН ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

**Анотація.** Стаття присвячена аналізу сучасного стану електронного судочинства в Україні. Вказується, що серед механізмів, спрямованих на сприяння доступу до правосуддя стало запровадження електронного судочинства. Процес запровадження електронного судочинства розпочався із Рішення Вищої ради правосуддя, яким затверджено «Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17 серпня 2021 року. Описано можливості трьох підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцв'язку. Розглянуто обов'язок реєстрації та використання електронних кабінетів учасниками судового процесу, невиконання якого призводить до залишення без руху або повернення документів особи. З цього приводу проаналізовано і судову практику.

Розглянуто позитивні сторони використання електронних інструментів судочинства, серед яких: швидкість та ефективність; економія часу та коштів; зручність для учасників; доступність для людей з обмеженими можливостями; прозорість інформації; зменшення використання паперу, а відтак збереження природних ресурсів. Разом з тим зазначається, що всі позитивні аспекти не є безумовними, бо кожному з них протистоїть потенційний недолік чи виклик, який також варто враховувати. Основна проблема полягає у відсутності у законодавстві обов'язку зареєструвати електронний кабінет для громадян, які є активними учасниками судових процесів. Відтак, громадяни не мають доступу до електронних документів, що вимагає від суду роздрукування матеріалів справи. Сучасні умови розвитку нашої держави показали, що суттєвою проблемою можуть стати і технічні проблеми у роботі електронних систем, які можуть призвести до перебоїв у проведенні засідань та подачі документів. Доведено, що для забезпечення належного рівня інформаційної безпеки в судах потрібно регулярно оновлювати бази даних, змінювати застарілу техніку, посади із обслуговування техніки повинні займати кваліфіковані фахівці.

**Ключові слова:** *цифровізація, електронне правосуддя, електронний суд, оперативність правосуддя, доступність правосуддя.*

### **Skochylias-Pavliv O. V. The current state of electronic justice in Ukraine**

**Abstract.** The article is devoted to the analysis of the current state of electronic justice in Ukraine. It is indicated that among the mechanisms aimed at promoting access to justice was the introduction of electronic justice. The process of introducing electronic justice began with the Decision of the High Council of Justice, which approved the «Regulations on the procedure for the functioning of individual subsystems of the Unified Judicial Information and Telecommunication System» dated August 17, 2021. The capabilities of three subsystems of the Unified Judicial Information and Telecommunication System are described: «Electronic cabinet», «Electronic court» and the video conference subsystem. The obligation to register and use electronic cabinets by participants in the court process was considered, failure to do so leads to the immobilization or return of a person's documents. In this regard, judicial practice was also analyzed.

The positive aspects of the use of electronic judicial tools are considered, including: speed and efficiency; saving time and money; convenience for participants; accessibility for people with disabilities; transparency of information; reducing the use of paper, and therefore saving natural resources. At the same time, it is noted that all positive aspects are not unconditional, because each of them faces a potential drawback or challenge that should also be considered. The main problem is the absence of an obligation in the legislation to register an electronic cabinet for citizens who are active participants in court proceedings. Therefore, citizens do not have access to electronic documents, which requires the court to print out the case materials. The modern conditions of the development of our state have shown that technical problems in the operation of electronic systems can become a significant problem, which can lead to interruptions in the holding of meetings and

submission of documents. It has been proven that in order to ensure an adequate level of information security in courts, it is necessary to regularly update databases, to change outdated equipment, and the positions of equipment maintenance should be occupied by qualified specialists.

**Key words:** *digitalization, electronic justice, electronic court, efficiency of justice, accessibility of justice.*

**Постановка проблеми.** 2017 рік став реформаційним для судової системи. Одним із завдань судової реформи було запровадження ефективних механізмів захисту прав осіб та спрощення доступності правосуддя. Серед механізмів, спрямованих на сприяння доступу до правосуддя стало запровадження електронного судочинства. Із внесенням змін у процесуальні кодекси було покладено початок електронному судочинству в Україні. Загалом запровадження електронного судочинства позитивно відобразилось на ефективності судової системи, оперативності правосуддя, загальній стабільності та розвитку країни. Важливо також підкреслити, що в умовах сьогодення, коли Україна стикається з викликами повномасштабної війни на своїй території, електронне судочинство дозволяє здійснювати судовий процес в онлайн-режимі, що сприяє забезпеченню безпеки та неперервності судової діяльності. Разом з тим на практиці виникають і проблемні аспекти щодо використання інструментів електронного судочинства.

**Стан дослідження.** Дослідженню теми електронного судочинства приділяли увагу такі науковці й практики у галузі права як: В.В. Білоус, О.В. Бринцев, А.А. Назарко, М.-М. А. Кулинич, А.В. Кожевникова, Н.І. Логінова, Д. С. Михайлов, Н. М. Мамченко, К. О. Пятигора, С.В. Щербак, та інші.

**Метою статті** є висвітлення сучасного стану електронного судочинства, аналіз досягнень та недоліків у досліджуваній сфері.

**Виклад основного матеріалу.** В умовах глобальних трансформацій, впливу пандемічних викликів та воєнних загроз на шляху утвердження України як сильної та авторитетної європейської держави, здатної створювати сприятливі зовнішні умови для стійкого розвитку та реалізації свого потенціалу, особливу вагому роль відіграє рівень цифровізації публічного управління загалом і цифрового розвитку. Не оминув цей процес і сферу судочинства.

Варто підкреслити, що основними завданнями будь-якого виду судочинства (адміністративного, цивільного, господарського, кримінального) є справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд та вирішення справ. Для досягнення мети судочинства та виконання завдань використовуються різні інститути, засоби та механізми. Одним із них можна назвати електронне судочинство. Електронне судочинство – це механізм, який підвищує прозорість, ефективність і доступ до правосуддя. Використання відповідних комунікаційних технологій, особливо коли сторони не можуть фізично бути присутніми в суді, вважається одним із загальних мінімальних стандартів судового процесу.

Процес реального запровадження електронного судочинства розпочався із Рішення Вищої ради правосуддя, яким затверджено «Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17 серпня 2021 року [1].

З 5 жовтня 2021 року розпочали свою офіційну діяльність три підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС): «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцзв'язку. Кожен з цих модулів передбачає певні можливості для учасників судочинства.

Через Електронний кабінет відкривається можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу.

Можливості Електронного суду дещо ширші, ніж Електронного кабінету, оскільки дозволяють здійснювати обмін документами не лише між судом та учасниками судового процесу, але й між користувачем цієї підсистеми та Вищою радою правосуддя, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші документи.

За допомогою Електронного суду, учасники судового процесу можуть подавати свої процесуальні документи, такі як позовні заяви та клопотання, у формі електронних документів. Після успішного надсилання таких документів, учасники судового процесу можуть відстежувати хід та статус розгляду своїх документів в суді. Інформація про доставку документа, його реєстрацію та інші відомості автоматично передаються до електронного кабінету автора.

Крім цього, через сервіс «Електронний суд», учасники судового процесу можуть проводити онлайн-оплату судових зборів та інших платежів, створювати та передавати електронні доручення іншим особам та отримувати іншу інформацію.

Головними завданнями підсистеми відеоконференцзв'язку є запис судових засідань та забезпечення можливості користувачам брати участь у засіданнях інших органів та установ системи правосуддя в режимі відеоконференції.

Відповідно до процесуальних кодексів, зокрема, частини 8 статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України [2], особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, мають можливість подавати процесуальні та інші документи, включаючи письмові та електронні докази, та виконувати інші процесуальні дії у формі електронних документів, використовуючи власний електронний підпис, що має юридичну силу, подібну до власноручного підпису. Правила використання електронного підпису в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі визначаються Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що регулюють функціонування її окремих підсистем (модулів).

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29 червня 2023 року передбачив поетапну обов'язкову реєстрацію

електронних кабінетів для юридичних осіб та певних фізичних осіб [3]. Для учасників господарського процесу, а саме для адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, органів державної влади та інших державних органів, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, такий обов'язок виник з 18 жовтня 2023 року. З 21 лютого 2024 року обов'язок реєстрації електронного кабінету впроваджено в цивільному та адміністративному судочинстві й для юридичних осіб приватної форми власності.

Закон передбачає, і відповідні положення містяться у процесуальних кодексах, що у разі звернення до суду особою, яка зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не виконала свого обов'язку, документи такої особи будуть залишатися судом без руху, або повертатися, залежно від виду процесуального документа.

Д. Михайлов влучно підкреслює, що ті, хто не виконає обов'язок щодо реєстрації електронних кабінетів, ризикують не отримувати документи, які подаються проти них в українських судах, а також їхні власні процесуальні документи можуть бути повернуті, не розглядатися, ігноруватися або відхилятися [4].

З часу запровадження обов'язку щодо реєстрації електронних кабінетів судова практика поповнилася численними ухвалами про залишення клопотань та інших документів від учасників процесу без розгляду у зв'язку з недотриманням ними норм нового Закону. Найчастішим порушенням можна назвати відсутність у заявах, клопотаннях, запереченнях відомостей щодо наявності або відсутності електронного кабінету, що є підставою для залишення відповідних документів без розгляду. Наприклад, в ухвалі Верховного Суду від 26 жовтня 2023 року у справі № 640/33154/20 за позовом громадянина до Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів зазначено, що 24 жовтня 2023 року на електронну адресу Верховного Суду від адвоката – представника позивача надійшла заява про ознайомлення з матеріалами справи, підписане за допомогою електронного цифрового підпису.

Але у ній відсутні відомості щодо наявності/відсутності у адвоката цього громадянина електронного кабінету. А тому, із врахуванням того, що заява подана адвокатом (який в силу вимог частини 6 статті 18 КАС України у новій редакції зобов'язаний зареєструвати свій електронний кабінет у ЄСІТС) засобами електронної пошти, а не через підсистему «Електронний суд», та у змісті якої (заяві) відсутні відомості щодо наявності/відсутності електронного кабінету, то, в силу вимог частини 6 статті 18 та частини 2 статті 167 КАС України, заяву адвоката про ознайомлення з матеріалами справи слід **повернути без розгляду [5]**.

**Отже, суди** активно вимагають від учасників судового процесу забезпечити дотримання електронних процедур та надавати відомості щодо наявності або відсутності електронних кабінетів при поданні заяв, клопотань та інших документів. Не подання таких відомостей призводить до того, що документи такої особи суд залишає без руху або повертає, не приймаючи до розгляду, залежно від виду процесуального документа.

М.-М. А. Кулинич підкреслює, що впровадження електронного судочинства в Україні дозволяє адвокатам взаємодіяти з судовою системою в електронній формі, що сприяє скороченню часових і грошових витрат для представників правозахисної сторони та полегшує доступ до судових проваджень і документів. Ця система також підвищує оперативну інформованість стосовно судових рішень та забезпечує ефективний обмін інформацією між учасниками судового процесу. Однак важливо зазначити, що під час роботи з Електронним судом можуть виникнути технічні проблеми та збої, які можуть вплинути на доступ до судових матеріалів та процесуальних документів [6, с. 37].

Як вже зазначалося, поряд з позитивними сторонами використання електронних інструментів судочинства, виникає чимало проблем. Наприклад, С. В. Щербак вказує на те, що підсистеми «Електронний суд» та «Електронний кабінет», які спрямовані на обмін інформацією між учасниками судових процесів та їх представниками через електронні кабінети, залишаються недосконалими та недостатньо

спрямованими на задоволення потреб користувачів. Користувачі програми скаржаться на незручність у дизайні, низку технічних помилок (проблеми із входом у кабінет, випадки «зникнення» справ з кабінету, відсутність важливої інформації про подані документи чи статусу справи з невідомих причин). Також під час відеоконференцій трапляються технічні проблеми та поломки [7, с. 240].

К. Пятигора зазначила, що електронне адміністративне судочинство в Україні ще знаходиться на етапі формування та потребує багато зусиль для повного та ефективного впровадження. Проте, важливо відзначити, що наша судова система вже досягла певних успіхів. Наявність відповідного нормативного регулювання в сфері електронного адміністративного судочинства грає важливу роль у поліпшенні функціонування підсистеми «Електронний суд». Наразі спостерігається деякий дефіцит деталізації окремих аспектів електронного адміністративного судочинства на рівні нормативних актів, а також в роботі «Електронного суду» на практиці [8].

На основі проведеного аналізу нормативно-правової бази, думок вчених, судової практики, узагальнимо основні переваги та недоліки електронного судочинства. На нашу думку, до основних позитивних сторін електронного судочинства можна віднести:

- 1) швидкість та ефективність, оскільки справи можуть розглядатися швидше завдяки електронній системі документообігу;
- 2) економія часу та коштів завдяки можливості електронної подачі документів і крім цього, економія витрат на проїзд до суду, проживання і т.д.;
- 3) зручність для учасників, яка проявляється у можливості брати участь у засіданнях онлайн, що зменшує необхідність особисто відвідувати суд;
- 4) доступність для людей з обмеженими можливостями;
- 5) прозорість інформації, так як всі документи і матеріали можуть бути доступні онлайн для учасників справи, а також для громадськості;
- 6) електронні документи і процеси зменшують використання паперу та інших матеріалів, допомагаючи зберегти природні ресурси.

В цілому, електронне судочинство сприяє покращенню доступності правосуддя, забезпечує ефективність процесів та підвищує рівень довіри до правосуддя.

Крім того, у контексті війни та загрози безпеці громадян, електронне судочинство є корисним для забезпечення конфіденційності судових справ і зменшення ризиків корупції в судових процедурах. Це важливий крок у напрямку відновлення законності та стабільності в умовах великої загрози національній безпеці.

Разом з тим слід зазначити, що всі вищенаведені позитивні аспекти не є безумовними, бо кожному з них протистоїть потенційний недолік чи виклик, який також варто враховувати.

Перша і найважливіша проблема, на наш погляд, полягає в тому, що законодавство не передбачає обов'язку зареєструвати електронний кабінет для громадян, які є активними учасниками судових процесів. Відтак, громадяни не мають доступу до електронних документів, що вимагає від суду роздрукування матеріалів справи, а це іноді сотні сторінок. Разом з тим ресурси суду на витратні матеріали є обмеженими, тому часто суддям самим доводиться закуповувати необхідні засоби (папір, заправка картриджів). В цьому аспекті доцільно внести відповідні зміни в процесуальні кодекси та встановити обов'язок для громадян, які звертаються до суду самостійно реєструвати електронні кабінети, щоб мати доступ до усіх документів в електронній формі.

Використання відеоконференцзв'язку теж не завжди себе виправдовує. По-перше, рівень доходів громадян не всім дозволяє мати сучасні електронні засоби зв'язку. По-друге, слід враховувати, що особи, які не мають достатньої освіти чи досвіду роботи з комп'ютерами, можуть зіткнутися з труд-

нощами у користуванні електронними системами, особливо якщо ідеться про старше покоління людей.

Сучасні умови розвитку нашої держави показали, що суттєвою проблемою можуть стати технічні проблеми у роботі електронних систем, які можуть призвести до перебоїв у проведенні засідань та подачі документів. Достатньо пригадати хакерські атаки на мобільну мережу «Київстар», що потягнуло за собою кількадечну відсутність мобільного зв'язку та інтернету у користувачів мережі. Звідси постають і питання щодо безпеки даних та їх конфіденційності. Для забезпечення належного рівня інформаційної безпеки в судах потрібно регулярно оновлювати бази даних, змінювати застарілу техніку, посади із обслуговування техніки повинні займати кваліфіковані фахівці, що теж є великою проблемою через низький рівень заробітної плати.

**Висновки.** Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що в Україні відбувається проникнення новітніх інформаційних технологій у сферу правосуддя та подальше послідовне впровадження електронного судочинства. Впровадження електронного судочинства в Україні, включаючи систему ЄСІТС та вимоги щодо реєстрації електронних кабінетів, є важливим кроком для поліпшення ефективності та доступності судового розгляду справ, але вимагає від учасників судового процесу дотримання відповідних електронних процедур для забезпечення коректності та швидкості розгляду справ в судах. Проте електронне судочинство не позбавлене і недоліків щодо його правових аспектів та практичного функціонування. Подальша реформа та вдосконалення системи електронного судочинства матимуть позитивний вплив на судову систему в Україні і сприятимуть ефективності, доступності правосуддя у цифрову еру людства.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремих

підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29 червня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>

4. Михайлов Д. З 18 жовтня реєстрація е-кабінетів для участі в судових процесах стає обов'язковою. ВРП. URL: <https://suspilne.media/596081-z-18-zovtna-reestracia-e-kabinetiv-dla-ucasti-v-sudovih-procesah-stae-obovazkovou-vrp/>.

5. Ухвала Верховного Суду від 26 жовтня 2023 року у справі № 640/33154/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.

6. Кулинич М.-М.А. Використання захисником підсистеми «Електронний суд» під час досудового розслідування. *Інформаційні технології в освіті та практиці*: матеріали Науково-практичної конференції (Львів, 16 грудня 2022); упорядник: Т. В. Магеровська. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 37-39.

7. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2023. № 4. С. 238-242. URL: [http://www.lsej.org.ua/4\\_2023/57.pdf](http://www.lsej.org.ua/4_2023/57.pdf).

8. Пятигора К. Впровадження електронного адміністративного судового процесу в Україні: передумови, сутність та етапи створення. *Адміністративне право і процес*. 2022. № 3 (38). С 59-71. URL: <https://aplaw.net/index.php/journal/article/view/764/670>.